

KORREFERÁTUMOK

KURUCZ ALBERT

Badacsonyi Állami Gazdaság

A vitaindító előadásból kitűnik, hogy a megyében a 20 év fölötti szőlők átlaga elég nagy százalékot képvisel.

Ismerve a megye V. ötéves terv 1100 ha-os nagyüzemi telepítési tervét, a fenti terület csak a rekonstrukciót biztosítja, és új területek bevonására nem ad lehetőséget. Kérem a megye és a szakhatóságok képviselőit, hogy a telepítéseket koncentráltan engedélyezzék — az optimális üzemi méretek szem előtt tartásával.

A referátum utal arra, hogy megyénkben az üzemi méretek nagysága kedvező, de ha megvizsgáljuk, akkor láthatjuk, hogy egy-egy üzem sok apró felületből tevődik össze, mind nagyságát, mind lejtési viszonyát illetően. Ezért a termőhelyet komplexen kell vizsgálni, és a szektorokat (állami, szövetkezeti, esetleg magán) összehangolva kell a rekonstrukciót megoldani. Erre ma lehetőséget biztosít az új földtörvény is és így mód van arra, hogy optimális üzemi felületek alakuljanak ki, melyek a meliorációs munkák kivitelezését is lehetővé teszik. Miután így egy-egy termőhelyet előkészítünk telepítésre, lehetőség nyílik a megfelelő, nagy termőképességű és jó minőséget adó fajták kiválasztására.

A megye vizsgált 3 borvidékén az Olaszrizling 53—57 %-os arányt képvisel. A 40 %-os arányt alacsonynak tartom — javasolom inkább a jelenlegi arány fenntartását, a fő fajtát illetően, a borvidéken. Erre a legjobb példa az idei esztendő, de ezt alátámasztja az Olaszrizling történelmi tradíciója is.

Az eddigi telepítések alkalmával nem volt mód a fajták klónjainak beszerzésére. Ma azonban már egyes fajtáknak nagyon jó klónjai vannak, melyek beszerezhetők belföldön, vagy külföldön — épp ezért javasolom, hogy az illetékes hatóságok csak ezeket engedélyezzék telepítésre.

Az előzőekben már utaltam az üzemi területek nagyságára, szétszórtságára, és javasoltam az egységes telepítési rendszerek kialakítását. Véleményem szerint csak ez az út járható: koncentrált telepítés, azonos fajta, azonos agro- és fitotechnika, szőlőfeldolgozás, borászat, értékesítés. Ezzel úgy hiszem, hogy elérjük az ágazat optimális jövedelmezőségét, emeljük a borvidékek rangját és a termőhelyek tisztelőtét.

TAKÁCS LÁSZLÓ

Megyei Tanács, Veszprém

Meghallgatva a plenáris ülés Veszprém megye kertészetének helyzetéről szóló tájékoztatóját — az abban elhangzottak kiegészítéseként — engedjék meg, hogy a megye szőlőtermesztésének két nagyon lényeges problémájára hívjam fel a figyelmet.

Ezek:

- az alacsony és középkordonos üzemi szőlők átalakításának kérdése,
- a nagy területet képviselő termelősövetkezeti, háztáji szőlők rekonsztrukciójának témája.

Veszprém megye, annak Balaton-felvidéke, hagyományos szőlőtermő terület, mely a római időkben is létezett, hagyományainak megfelelően korszakváltásokon keresztül is fenntartotta az itt lakók termelési kedvét. Megőrizte nemcsak a szőlőhöz — mint kenyérhez való ragaszkodást —, de a hagyománytiszteletet, a formákhoz való kötődést is. E hagyománytisztelet korunkban, a mezőgazdaság átszervezését követően, egy ideig mégis negatívan hatott: rendkívül nehéz volt az üzemi formák kialakítása.

Az 1960—61-es években főként a már régi ültetvények közötti foghíjakat a kivágott, lepusztult területeket telepítették újra a kialakult nagyüzemek, alkalmazkodva a régi szőlők térállásához. Tényleges üzemi jellegű telepítések csak 1962-től indultak meg nagyobb, összefüggő területeken. Sok vita volt ebben az időben termelők és irányító szakemberek között a térállás kérdésében. A vita alapja a hagyományokhoz való ragaszkodáson túl az is volt, hogy talán országosan sem tisztázódott, milyen gépekkel művelik majd a kialakult üzemek a szőlőt: csörlővel, kistraktorral, hidas-, vagy univerzális traktorral.

Míg e vita éveken keresztül folyt, közben 1800 ha-on telepítettek az üzemek 160—240 cm széles sorközü szőlőket. Művelésükre bolgár láncetalpas, vagy magyar U—28-as traktorokat vásároltak.

1966 tavaszán, ismétlem — sok vita után — került megyeileg eldöntésre, hogy olyan szőlőket kell létrehozni, melyek kézimunka-igénye kisebb, és minden, a mezőgazdaságban használatos géppel művelhetők. Ez időtől kezdve csak magasművelésű 300 cm, vagy azt meghaladó sorközü szőlőket telepítettünk.

Hol tartunk ma? A kistraktorok a nagyüzemek létrejöttével egyre inkább eltűntek — egyre nagyobb gond lett a keskeny sorközü ültetvények művelése. A gazdaságok a 160—180 cm sorközü szőlőket minden második sor kivágásával széles sorközü, magas művelésűvé alakították át, korábban állami támogatás nélkül, ma állami támogatással.

Tanácsalatosan állnak azonban a 240×80—100 cm térállású szőlők átalakítása kérdésénél. Ezek az ültetvények ma 15—17 évesek. Tőkehiányuk

az elmúlt években — a nem megfelelő gépek használata miatt — sok esetben nagy, esetenként meghaladja a támogatási rendeletben (42/1975. (XI. 15.) PM—MÉM sz. rend. 5. bek. II. rész. 2. b.) feltételként előírt 20%-ot. Ezek átalakítása szakmailag kockázatos, támogatás hiányában nem gazdaságos. Költséges ugyanakkor a kiselejtezésük és újratelepítésük is, mivel az állami támogatás visszafizetése komoly teherterítelt jelent:

Mit tudnék javasolni?

- Az üzemnek a szakemberek véleménye figyelembe vételével kell eldönteni: ésszerű és gazdaságos-e a korszerűsítés,
- amennyiben az ültetvény korszerűsítése nem gazdaságos, de fenntartása sem az, akkor találjanak lehetőséget arra, hogy (amennyiben az üzem a korszerűtlen szőlőjét felszámolja, de újratelepíti) a korábban kapott állami támogatás időarányos részének visszafizetése alól mentesüljön.

Hozzászólásom másik témája a termelészövetkezetek háztáji szőlőinek rekonstrukciója. Ez azért gond nálunk, mert a háztáji szőlőterületek a megye hozzávetőlegesen 10 000 ha szőlőjéből 28%-ot képviselnek, 2795 ha összterülettel. Állagukat tekintve jó közepesek, vagy közepesek, gondozottak, de már nem fiatalok. Művelési módjuk nagyrészt hagyományos, karós, bakművelés. Elhelyezkedésük tömbös, nagyrészt beékelte pinceházakkal.

Termésük, a megyére tíz év óta jellemző, 50 q/ha terméssel számolva jelentős, közel 100 000 hl. Ennek jelentős része árubor, ami a pincegazdaságon, illetve a termelészövetkezeten keresztül kerül a fogyasztásba. Ezeknek a háztáji szőlőknek fenntartása tehát nemcsak egyéni, vagy szövetkezeti, de fontos népgazdasági érdek is.

Ugyanakkor felvetődik a kérdés, hogy nagy munkaigényük mellett meddig lesz erő a megművelésükhöz? Azaz, ha lesz, — mert hiszen nálunk a szőlőtermelés kedvelt és hagyományos foglalkozás — honnan hiányzik a munkaerő? Nyilvánvalóan az üzemi munkákból.

A jelenlegi háztáji szőlőket olyan üzemi jellegűvé kell alakítani, hogy azok kevesebb munkaerővel is gazdaságosan művelhetők legyenek; a sorközök művelését, permetezését — térítés ellenében — gépi erővel elvégezhesse a termelészövetkezet. Ennek megoldása, tudom, nem könnyű feladat. Elsődlegesen itt is meg kell küzdeni a hagyományhoz való ragaszkodással. Belátatni a tulajdonosokkal, hogy nemcsak munkaerejük megkíméléséről van szó, hanem a modern művelési módból, megfelelőbb fajták használatából adódóan jövedelmük fokozásáról is. Ez pedig politikai kérdés.

Nem látom e megoldást lehetetlennek, hiszen van már a megyében több olyan termelészövetkezetünk is, ahol ezt részlegesen megoldották. Tudom azt is, hogy Ausztriában, vagy a Német Szövetségi Köztársaságban egyéni szőlőtermelők hasonló szőlőrekonstrukcióját állami, szakmai irányítással intézményesen végzik.

Van azonban a politikai kérdés mellett anyagi hátráltatója is a megoldásnak. A termelőszövetkezetek saját, többirányú gazdaságfejlesztési beruházásaik, az üzemi szőlők rekonstrukciója, fejlesztése anyagilag olyan mértékben lekötik, hogy a háztáji szőlők korszerűsítését már nem tudják támogatni. Igaz, hogy az egyes tagok háztáji gazdaságuk fejlesztésére állami hitelt kaphatnak, ez azonban egyedi, nem szervezett.

Megoldásnak látnám, ha a háztáji hitelt az érintett tagság részére egy összegben a termelőszövetkezet kapná és használná fel a célnak megfelelően. Majd az ültetvény korszerűsítése után termőrefordulását követően, terhelné a törlesztés a tagokat.

De nem tartom lehetetlennek — hiszen népgazdasági érdeket is szolgál — azt sem, hogy a mezőgazdasági üzemek támogatásáról szóló 53/1976. (XII. 29.) PM—MÉM sz. rendelet 29. §. 1. bekezdése, mely lehetővé teszi a mezőgazdasági termelőszövetkezetek és szakcsoportok 5 ha-t meghaladó szőlőültetvény állami támogatását, — a termelőszövetkezetek háztáji szőlőtelepítésére illetőleg korszerűsítésére is kiterjedjen.

A felvetettek megyénk szőlőtermesztésének nem egyedüli gondjai, de a szőlőterület több mint egyharmadát érinti. Megoldásuk számunkra döntő kérdés, melynek megvalósításához kérem az Akadémiai Kertészeti Bizottsága megértő támogatását.

TÓTH BÉLA

„Egervölgye” Mezőgazdasági Termelőszövetkezet, Monostorapáti

A Szervező Bizottság felkérése alapján a szőlőtelepítés előkészítése, végrehajtása, valamint a szőlőterületeinknek talajvédelme tárgykörében terjesztem elő gondjainkat és javaslatainkat.

A szőlőtelepítés előkészítése, végrehajtása magasabb követelményt ír elő a telepítést végző üzemek részére, ugyanakkor nem gátolja, hanem korszerűvé teszi a telepítést, ahogy a kormány, illetve a MÉM e vonatkozásban megköveteli. Mindez érthető és szükséges: az ültetvény beruházása komoly költségbe kerül államilag és üzemileg egyaránt. El kell érünk, hogy minél több korszerű ültetvényt hozzunk létre. A mezőgazdasági üzemek támogatásáról szóló 1030/1975. sz. Korm. határozat, a 42/1975. PM—MÉM együttes rendelet, valamint az ezt módosító illetve kiegészítő 53/1976. PM—MÉM együttes rendelet egységes szerkezetbe foglalt szövege a telepítésekkel kapcsolatban az alábbiakat tartalmazza:

- területi nagyság (100 hektár) 3 év
- szabvány minőségű szaporítóanyag
- szakmai irányítás (képzettség)

- sortótávolság ($\pm 15\%$)
- alapokmány
- kiviteli terv
- meliorációs munkák támogatásához szükséges igazolás
- talaj- és tápanyagfeltöltési szakvélemény
- telepítési engedély és szakvélemény.

A fenti előírások egyértelműen azt a célt szolgálják, hogy a beruházás jövedelmező legyen, hisz a rendelet bármely pontjának mellőzése a telepítési engedély (eredésbeállottság) rovására megy. A beruházás előkészítése megfontolt — szakmai hozzáértést követel. Az üzemeknek feltétlenül arra kell törekedniük, hogy a beruházás megvalósítása időben, megalapozottan történjen. A telepítendő fajta előállítása, beszerzése tudatos legyen (ne azt telepítsük, ami van), így biztosított a fajtaszóródás — érés — szüretelési munkák szervezése. Sajnos, alig rendelkezünk megfelelő, jó fajtával (Olaszrizling vagy klónjai, Nemes Olaszrizling, Rizlingszilváni), amely nagyüzemi termesztésben is biztonságosan, megfelelő mennyiségben és minőségben terem. Nagy szükség lenne olyan fajtára, vagy fajták sorára, amely augusztus második felétől érik, megfelelő mennyiséget és minőséget is biztosít. Kísérletek már folynak, de a köztermesztésbe való eljutásuk lassú és hosszadalmas.

A sor- és tőtávolság nagyon helyesen $3,5 \times 1,2$ m-es, ettől $\pm 15\%$ -ban térhetünk el. Szükségessé válik a sor szélesítése, mivel nagyobb lóerejű gépeket kell alkalmazni a további tápanyag utánpótlásnál, a talajmunkák elvégzésénél, a gépi és kézi betakarításnál, mert erre kevesebb kézi munkaerő áll rendelkezésre.

A megnövelt sortávolságnál a hirtelen lezúduló, nagymennyiségű nyári csapadék fokozza az erózió veszélyét, ezért már a telepítéssel egyidejűleg a talajvédelméről is gondoskodnunk kell.

A szüret befejeztével bátrabban kell alkalmazni a sorok közötti zöldtrágya növény vetést, hogy a téli csapadék, illetve a tavaszi hóolvadás eróziós nagyságát mérsékelni tudjuk.

A nagyobb sortávolsággal — ahogy említettem — nagyobb gépeket, függesztett és vontatott munkagépeket, szállító pótkocsikat alkalmazunk, amelyeknek nagy a fordulási szögük, s így nagyobb és szélesebb műveleti utakra is szükség van. Ezen műveleti út a szőlő területéhez szervesen hozzákapszolódik, nem lehet külön választani. Így merül fel a bruttó és nettó szőlőterület kérdése. A teljes területet meg kell forgatni és egyéb költség is felmerül. A földhivatalnál bruttó terület jelentkezik és a statisztikai jelentésben szintén ez szerepel. Ezek a területek az ideális táblanagyságtól függően, valamint a különböző területi tagoltság, természetes határok, vízelvezetők, $5-15\%$ -kal növelik a nettó területet. $10-20-30$ hektáros szőlőtábláknál a sorok hosszát végtelenül nem lehet növelni, meg kell szakítani műveleti úttal, amely a tőtáv többszöröse lehet, vagy a tábla szélén $11-15$ m széles fordulót kell biztosí-

tani. Ugyanakkor az állami támogatás csak a szorosan vett nettó területre adható, 2380 db tő és annak tenyészterületére.

A tápanyag utánpótlás a vizsgált talaj tápanyagszintjétől függ, de igen fontos, mivel ilyen mélyen szerves- és műtrágyát csak a forgatással egyidejűleg tudunk bejuttatni. A tápanyag utánpótlásnál a káli műtrágyákra kell nagyobb figyelmet fordítani, mivel a kálium-klorid műtrágya nem megfelelő a telepítés előtt. A klórionok — ha nagy mennyiségben vannak jelen a talajban — a kiültetett oltványok gyökérképződését, fejlődését nagymértékben gátolják, illetve akadályozzák. Erre példa az 1974. évben telepített ültetvények többsége, ahol a fenti okok miatt többször kellett pótlást végezni. Jó lenne, ha az AGROKER vállalatok azoknak a gazdaságoknak, amelyek a szőlőtelepítéshez rendelnek kálium tartalmú műtrágyát, teljesen klórmentes káliumot tudnának adni.

A telepített ültetvények erőgéppel való ellátása sem a legjobb. Mivel a területek több dimenzióban lejtnek, első- és hátsómeghajtású erőgépekre van szükség. Nagyobb és szélesebb munkagépek vontatásához 50—100 lóerős traktor szükséges. Kevés a telepítést segítő munkagép (hidrofúró), karó és oszlopverő (gödörfúró), pedig mindezen gépek elősegítik és gyorsítják a telepítések végrehajtását.

A mezőgazdasági üzemek termelési színvonalának, erőteljes növekedésének egyik alapvető feltétele, hogy az üzemek életében jelentős szerepet kapjon a termőföldek védelme és a tervszerű, folyamatos meliorációs munkák végzése.

Államunk e munkákhoz évről évre vissza nem térítendő támogatást nyújt, az erre igényt tartó üzemek részére. Első és legnagyobb problémaként jelentkezik, hogy az üzemek nem rendelkeznek komplex meliorációs tervvel. Az üzemek a területükön csak részfeladatokat kívánnak megoldani. A meliorációnak nem tulajdonítanak olyan jelentőséget, mint ami az üzem szempontjából indokolt. Legtöbb, s ez főleg a szőlők talajvédelmére vonatkozik, a beruházások tekintetében fordított sorrend alakult ki. Először történik a telepítés, s utána próbálják megoldani a talajvédelmet, ami pedig csak rendkívüli anyagi áldozatok árán oldható meg.

A telepített szőlősorok iránya gyakran nem megfelelő, ugyanis nagy lejtések alakulnak ki, ami még jobban fokozza az eróziót. Ezek miatt az ültetvény védelme érdekében olyan eljárásokat kell alkalmazni, amelyek rendkívüli módon megnövelik a terület kézimunkaerő-szükségletét és akadályozzák a gépi munkát. A műszaki tervek színvonala, főleg a kezdeti időszakban sok kívánnivalót hagyott maga után. A hatósági szakvélemények miatt egy-egy tervet több alkalommal is át kellett dolgozni, mivel a tervezést megelőzően nem volt hatósági egyeztetés. Tisztázatlan az a kérdés, hogy a melarizációs tervek végső hatósági engedélyezése kinek a hatáskörébe tartozik. E kérdés tisztázatlansága miatt már nem egy esetben a hatósági szervek nem voltak egyforma állásponton műszaki megoldások tekintetében.

Az állami támogatások odaítélése is sok időt vett igénybe, ami lassította a kiviteli munkák megkezdését az adott időszakban.

Az általános megállapítások és hiányosságok mellett elindult egy olyan folyamat, amit ki kell terjeszteni a további hegyvidék telepítésére is. Arról van szó, hogy a mindenki által közismert szentgyörgyhegyi rekonstrukciós terv részeként a tapolcai Szentgyörgyhegy Termelészövetkezethnél mintegy 13 hektáros területen olyan komplex meliorációs munkába kezdtek, amely magába foglalja a tereprendezésen kívül a vízelvezetést és az úthálózat kiépítését. Ez a kezdeményezés példás. Azonban a korszerű hegyvidéki telepítésben több ezer hektár ilyen irányú munkája válna szükségessé a megye területén: pl. a Szentgyörgyhegy további folytatásában, Badacsony, Somló-hegy és a Balaton-felvidék területén. Ezt nemcsak a szőlőtelepítés kívánja meg, hanem a természetvédelem és a Balaton védelme is.

A fentnevezett területek talaja erősen lepusztulóban van, a tetőkről és a sziklákról lezúduló víz erodáló hatása egyre fokozódik. Az elfolyó vizek a hegy alatti sík szántókra folynak, ott hordalékukat lerakva egyideig elviseítik a szántókat, majd beszivárognak. A lejtők erózió elleni talajvédelme a csapadékvizeknek helybeni talajba szivárogtatása és az elfolyó vizek rendezett károsításmentes elvezetése, a korszerű rekonstrukció elengedhetetlen feltétele.

A korszerű úthálózat, az intenzív szőlőtermelés elengedhetetlen követelményévé vált. Ha az egyéni tulajdonos a 200—400 □-öl szőlőterületét, pincéjét gépkocsival megközelítheti, ha a borát vagy a termeléshez szükséges eszközeit nem kell hosszasan gyalogúton vinni, akkor nem lesznek elhagyott parlagterületek és összedőlt pincék.

Az üzemi szőlőtermelésnek elengedhetetlen követelménye a tehergépkocsival vagy vontatóval való megközelítése, még esős időben is, s az ennek megfelelően épített út. Még fokozottabban szükséges ez a hegyes, lejtős területeken.

Megyénk fiatal szőlőállománya igazolja, hogy a telepítési kedv a termelő üzemekben — az anyagi lehetőségektől függően — megvan. Mégis el kellett mondanom az üzemi gondjainkat, a telepítést akadályozó, vagy nehezítő tényezőket.

Itt kérem az Akadémiai Kertészeti Bizottságot, mérlegelje elmondottaimat és tegyen javaslatot illetékeseknek a nehézségek megoldására.

KISS ERVIN

Szőlészeti és Borászati Kutatóintézet Kutatóállomása, Badacsony

Veszprém megye szőlőtermesztésének történetében még soha nem volt akkora szakmai változás, mint az utóbbi 15 évben. Az árubor nagyobb hányadát már a nagyüzemek termelik meg. Az üzemi ültetvények többsége korszerű, sőt a háztáji és kisegítő gazdaságokban is egyre gyakoribbak a modern ültetvények.

Ezen időszakban jelentősen fokozódott a szakmai információ áramlása. A megyei tanács mezőgazdasági és élelmészügyi osztályával, az Agrártudományi Egyesülettel és a TIT-tel közösen a Szőlészeti és Borászati Kutatóintézet Badacsonyi Kutatóállomása is számos előadással, bemutatóval és tapasztalatcserével segítette a megye szőlőtermesztésének fejlődését. A kutatási eredményeket megismerve Veszprém megye szakemberei már a szélessoros magasművelés alkalmazására vonatkozó rendelet megjelenése előtt állást foglaltak annak bevezetése mellett, megértve annak üzemi szükségszerűségét, agro- és fitotechnikai, valamint biológiai előnyeit.

Az elhangzott előadásokból és hozzászólásokból, az ismertetett számokból megállapíthatjuk, hogy megyénk szőlőtermesztő nagyüzemei jó úton haladnak a jövedelmező és a piaci igényeket kielégítő korszerű árutermelés felé. Ennek társadalmi, üzemi és műszaki feltételei adóttak.

A feltételek megteremtése lehetővé teszi, hogy már ültetvényeink többsége, néhány év múlva pedig minden üzemi ültetvényünk, ki fogja elégíteni a korszerű szőlőtermesztő üzem igényeit. Az ültetvények korszerűsítésével azonban még korántsem használtuk ki a termőtáj ökológiai adottságaiban rejlő tartalékot. Néhány kiváló üzem példája bizonyítja, hogy megyénk borvidékei potenciálisan lényegesen többre képesek, mint amit az átlageredmények mutatnak.

A korszerű, belterjes termesztési viszonyok között jelentősen nő a költség, nő a gazdaságos termesztést jelentő hozamszint is. Világjelenség, hogy a szőlőtermesztés költsége (termelőeszközök, anyag, bér, stb.) az utóbbi időben nagyobb ütemben nőtt, mint a megtermelt áru értékesítési ára. Ezért csak nagy és egyre növekvő hozamok biztosíthatják a termesztés jövedelmezőségét. Ez a hozamnövekedés — a minőség csökkenése nélkül — a mai szinthez viszonyítva még lényegesen fokozható.

A jövőben várható eredményeket a termőhelyi adottságokon kívül az határozza meg, hogy milyen termesztésbiológiai feltételekkel rendelkezünk, milyen genetikai értékű fajtákat termesztünk, és hogy a termőhely és fajta kölcsönös előnyeit élettani alapokra épített agro- és fitotechnikával tudjuk-e kamatoztatni. Ennek megvalósulását kívánja szolgálni intézetünk kutató és szaktanácsadó tevékenysége is, amelynek keretében az ország több mint 80 szőlőtermesztő nagyüzemével vagyunk szerződéses kapcsolatban 15 000 ha-on, tevékenységünk kiterjed Veszprém megyében 1000 ha nagyüzemi szőlőültetvényre.

A technikai jellegű korszerűsítés és fejlesztés minden üzemben viszonylag rövid idő alatt biztonságosan végrehajtható; a szükséges anyagi áldozat jelentős, de rövid idő alatt megtérül. A termesztés biológiai feltételeinek javítására, különösen a kutatás genetikai eredményeinek felhasználására több időre van szükség.

A termesztés biológiai alapjai közül egyik legfontosabb tényező a fajta. Az ökológiai és közgazdasági viszonyok, valamint a műszaki, technológiai felkészültség által meghatározott feltételek között a termesztés mennyiségi és minőségi színvonalát, a termesztés jövedelmezőségét, a fogyasztók igényének kielégítését, a fajta határozza meg.

Igaz-e ez a megállapítás megyénk szőlőtermesztésében?

Az utóbbi évek üzemenkénti termésátlagait vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a legnagyobb 10 üzemben igen nagy szórást tapasztalunk. Még a múlt évben is 60—120 q/ha között változott az üzemek átlagtermése. A termesztett fajták arányában üzemenként nincs nagy különbség, tehát a termésmennyiséget nem a fajta, hanem főleg az üzem agrotechnikai színvonala határozta meg.

Hasonló termesztési feltételek között az üzem jövedelmezőségének meghatározásában a fajta a domináns tényező. A fajtának a termelés minőségi- és mennyiségi összhangja megteremtésében betöltött szerepével, mint a jövedelmezőség fokozásának egyik legfontosabb eszközével, a nagyobb genetikai potenciált jelentő új fajták termesztésbe állításával a jövőben hangsúlyozottan kell foglalkozni. A fajta nemcsak rendszertani fogalom, hanem termelőeszköz is, amely az ültetvény valamennyi jellemzője közül a leghosszabb időre, az ültetvény teljes életére meghatározza a termesztés módját és a végterméket, amelynek mennyisége és minősége meghatározza a jövedelmezőséget is.

A termesztett fajták genetikai adottságainak értéke számos tényezőtől tevődik össze. Ezen genetikai adottság relatív fogalom, amelynek értékét időről időre módosítja, ill. megváltoztatja a fogyasztási igény, a termesztéstechnika fejlődése és a közgazdasági viszonyok. E változások ideje minden fajta értékét devalválja. Tanúi vagyunk e folyamatnak, amelynek során közkedvelt és gazdaságos fajták kiszorultak a termesztésből, mivel vagy a termesztő, vagy a fogyasztó igényének nem feleltek meg. A fajta elavulásának eredője tehát elsősorban ökonómiai jellegű, de biológiai oka is lehet, amelyet „fajtaleromlás” néven emlegetünk.

A fajta ökonómiai életciklusát az azonos igényt kielégítő jobb fajta megszületéséhez és elterjedéséhez szükséges idő határozza meg. A szőlőtermesztés fejlődésének mai felgyorsult szakaszában különösen kíváncsi lenne, hogy minden ültetvény felújítását új, az előzőnél magasabb termesztői és fogyasztói igényt kielégítő fajtával hajtsuk végre. E tekintetben a klónok is új fajtának minősülnek. Intézetünk, valamint a felsőoktatási intézmények több évtizedes nemesítői munka eredményeként megteremtették a jövő igényesebb fajtaösszetételének genetikai alapjait.

A szőlészeti kutatás legnehezebb feladata a nemesítés célkitűzéseinek meghatározása, mivel a mai munka eredményét képező klónok és hibridek előállítás, értékelése, minősítése és elszaporítása 25—30 évet igényel, ezen idő pedig megváltoztathatja a fajtával szemben támasztott igényeket is. Az említett jelentős változásokat megelőző időszakban, a fajtakutatási eredmények

hiányában és fejletlenebb termelési viszonyok között a termesztő a fajták számának növelésével kívánta megosztani ill. mérsékelni a szőlőtermesztés kockázatát, de a sok fajta termesztése mégsem szolgálta az áruválaszték bővítésének lehetőségét. Napjainkban a termelés szerkezetének átalakulása következtében lehetőségünk van a választékos borpiac megteremtésére.

Jelenleg választékul mintegy 2000 fajta áll rendelkezésre, az új fajtákkal ez a szám egyre növekszik. Ugyanakkor minden üzem érdeke, hogy a termesztett fajták számát minimálisra csökkentse oly módon, hogy szőlőtermesztési feladatát a szüreti idő meghosszabbítása mellett minél kevesebb fajtával oldja meg. A kiválasztandó fajták termelési biztonságának tehát minden eddigit felül kell múlnia, hiszen a fajták számának csökkenésével fokozódik az egy-egy fajtára háruló felelősség is.

A magyar szőlőnemesítés az utóbbi 3 évtized alatt elvégezte számos fajta szelekcióját, alkalmazva mind a klóntípus —, mind a klónszelekció módszerének lehetőségeit, amely ma már mint szabványosított módszer szolgálja az értékesebb változatok kiválasztásának és elszaporításának ügyét.

A keresztezéses nemesítés során — a nagy elődök nyomdokain haladva — számos új hibridet állítottak elő nemesítőink, amelyek egy része már minősítést kapott. Külön is meg kell említenünk az interspecifikus nemesítés eredményeit. Az így nyert fajták különböző irányú és mértékű rezisztenciával ill. toleranciával rendelkeznek, amely nagy segítségére lehet a termesztőnek a költségek és a termelési kockázat csökkentésében. A nemesítési munka eredményeként számos kiváló, a nemzetközi érdeklődést is kidermélő fehér-, vörös- és festőbor, valamint csemege-szőlő-fajtával rendelkezünk.

A hazai nemesítői munka eredményeit elismerve nem mondhatunk le az egyetemes szőlőnemesítői munka sikereinek átvételéről, a külföldi fajták és klónok honosításáról sem. A jelenleg érvényben lévő fajtajegyzék szerint a 46 „minősített” fehérborszőlő fajta közül 23, a 13 vörösborszőlőfajtából 8, a 18 csemege-szőlő-fajtából pedig 9, vagyis összesen 77 fajtából 40 szelektált, keresztezéssel előállított és honosított fajta kapott minősítést. A fajtajegyzékben „szaporításra ideiglenesen engedélyezett” 21 fehér-, 3 vörös- és 3 csemege-szőlő-fajta. A választék kiegészül még az „üzemi fajtakísérletre ajánlott fajták”-kal, amelyből 11 fehér-, 3 vörös- és 7 csemege-szőlőfajta. A fajtajegyzékben szereplő klónok (változatok), fajták és fajtajelöltek száma összesen 125.

Nem túlzott-e a fajták ilyen tömege?

Ha figyelembe vesszük, hogy jelentős azon fajták száma, amelyek csak házikertben termesztethetők, egyes fajtákat üzemeink nem kívánják telepíteni, más fajtákból nem áll még rendelkezésre az üzemi fajtakísérletre elegendő szaporítóanyag, valamint nem elhanyagolható azon fajtajelöltek száma sem, amelyekről üzemeink kevés információval rendelkeznek, akkor megállapíthatjuk, hogy ez csak látszólagosan túlzott fajtagazdagság.

Borvidékeink ökológiai viszonyai, az áruválaszték iránti igény kielégí-

tése, valamint az üzemek jövedelmező gazdálkodása megkívánja, hogy fajtajegyzékünk további értékes klónokkal és fajtákkal gazdagodjék, amelyek lehetővé teszik a szüreti idő lényeges meghosszabbítását, minimálisra csökkentik a téli fagy és a rothadás által okozott termésingadozást. E célok elérésében még további feladatok várnak a nemesítésre és fajtaértékkutatásra, valamint a széles körű nemzetközi tájékozottságon alapuló honosító tevékenységre. Munkánk során úgy vizsgáljuk a fajtákat, hogy megismerjük a termesztési tulajdonságukat, környezeti igényüket, mert csak ezek ismeretében tudjuk a termesztésben kihasználni a potenciális teljesítőképességüket.

A fajta hatékonyságát számos tényező befolyásolja, ezért a fajta sokoldalú genetikai értéke önmagában nem old meg mindent, csak megfelelő agrotechnikát megvalósító termesztéstechnológia alkalmazása teszi lehetővé annak kibontakozását. Az új nagyteljesítményű klónok és hibridek nemcsak többre képesek, de igényesebbek is, mint a kisebb értékű fajták, a képességek pedig csak jó feltételek között érvényesülhetnek.

Csak abban az üzemben szükséges és gazdaságos a fajtaváltás, ahol ezen jobb feltételek biztosítottak. Ezen üzemekben az új fajta megkönnyíti a termelésfejlesztést és a piachoz való igazodást, az üzem továbbfejlődésének kiváló eszköze lehet.

Köztermesztésben levő értékes fajtaink többsége a ma alkalmazott legkorszerűbb feltételek között a 100 q/ha termést rendszeresen meg tudja adni. Csak néhány kisebb termőképességű fajtánk van, de ezek is képesek átlagosan a 80 q/ha feletti eredményre.

A 80 q/ha átlagtermés alatti üzemekben elsősorban az ültetvények korszerűtlenségében, az alkalmazott agro- és fitotechnikában vagy az üzemszervezésben kell keresni a kis termések magyarázatát; az ökológiai feltételek elégtelensége csak a legritkább esetben lehet ennek okozója. Ilyen viszonyok között a fajtaváltás nem lehet a hozamok növelésének eszköze, sőt a gyenge termésátlagú üzemben megbuknak a legjobb klónok és fajták is.

A terméseredmények növelésére és a hozamingadozások mérséklésére még számos korszerűsítési, termesztéstechnológiai feladat vár Veszprém megye szőlőtermesztő nagyüzemeire. Megyénk borvidékeinek ökológiai adottságai és a termesztett fajták lehetővé teszik, hogy a nagyüzemi ültetvények termésátlaga tartósan 80 q/ha felett legyen. Ennek érdekében növelni kell a meglevő ültetvények biológiai kapacitásának kihasználását, az eszközök és az élőmunka hatékonyságát. Új ültetvények létesítésénél e biológiai kapacitás további növelését teszi lehetővé az értékes genetikai tulajdonságokkal rendelkező új fajták és a termesztett fajták kiváló típusainak, klónjainak termesztésbe állítása, amely mind biológiai, mind növényegészségügyi szempontból felülmúlja az üzemi ültetvények jelenlegi növényállományát.

A termeszto gazdaságok telepítéseinek értékes szaporítóanyaggal való ellátását szolgálja a fajták törzskönyvezéséről, a központi és üzemi törzsültet-

vények létrehozásáról szóló rendelet. E rendelet végrehajtása érdekében a Badacsonyi Kutatóállomás 1971-től 26 ha központi törzsszőlőt létesített, intézetünk pedig összesen 130 ha-t. 12 fajta klónjaiból 15 ha, 62 féle hibridből 12 ha ültetvényvel rendelkezünk.

A fajták termesztési értékének hatékonyabb megismerésére irányuló kutatómunkát intézetünk 1971-ben kezdte meg. Egy-egy fajtát 5 évig értékelünk, de a legértékesebb fajtákon további megfigyeléseket is végzünk ökológiai és termesztési igényeik megismerése érdekében. Badacsonyan befejeztük 18 fajta értékelését; jelenleg 39 hibridet és klónt értékelünk. Egerben befejeztük 12 fajta értékelését, Lakitelken 4, Miklóstelepen 7, Pécssett 4, Tarcalon 12 fajta értékelését végzi az intézet.

Az utóbbi 3 évben közel 100 klónt és hibridet telepítettünk, további ültetvényeket létesítünk mindazon fajtákból, amelyek a nemesítő- és honosító munka eredményeként rendelkezésre állnak, s amelyek vizsgálatát termőrefordulásuk után megkezdjük. A jövőben fokozni kívánjuk a nemesítő és fajtaértékelő munka hatékonyságát, az új fajták szaporítását. A nemesítés korábbi eredményeiből számos fajta üzemi fajtakísérletét több kiváló nagyüzemünkben megtaláljuk. Szükséges lenne ezen üzemi tapasztalatok folyamatos összegzése, mert a gyakorlat értékítéletének megfelelő, több üzem részéről egybehangzóan jónak tartott fajta iránt fokozódna a bizalom, előnyeit hamarabb, nagyobb területen hasznosítanák megyénk üze­mei is.

Egy-egy borvidék teljes áruválasztékának megtermelésére nem vállalkozhat minden üzem. Az üzemi fajtaösszetételt az igényen kívül az ökológiai lehetőségek határozzák meg. Ez a tény is indokolja az egy-egy borvidéken levő üzemek fokozott együttműködését, a szükséges fajtaösszetétel közös kialakítását.

Az új fajtákkal és klónokkal szerzett kutatási eredmények és üzemi tapasztalatok közös értékelése a termőtáj számára legkiválóbb fajta kiválasztása és termelésbe állítása is csak az érdekelt üzemek együttes részvételével történhet meg legeredményesebben. A hazai szőlőnemesítés és honosítás eredményeit évről évre a fajták egyre nagyobb száma jelzi. A jövő termesztése nem mellőzheti köztermesztésben levő fajtáink egyetlen értékes klónját sem.

A szőlőtermesztés biológiai potenciáljának növelésében még ennél is nagyobb jelentősége lehet a keresztezéses, ezen belül az interspecifikus nemesítésnek is, amely eredményeinek alkalmazásáról nem mondhatnak le üze­meink. Ez azonban nem azt jelenti, hogy minden klón és új fajta üzemenkénti hasznosítása a feladat. Ezt még a legnagyobb üzemek, de még borvidékek sem vállalkozhatják. A rendelkezésre álló fajtaválaszték megismerése, a táj számára kívánatosak kipróbálása és értékelése után — felmérve az üzem adottságait és a lehetőségeit — tervszerű szaporító tevékenységgel kell végrehajtani a fajtaváltást, a kívánatos fajtaarányok üzemenkénti, de borvidékenként összehangolt kialakítását.

